DR. İSMAİL GÖKŞEN'İN DÜZ DOKUMALAR KATALOĞU

Metin Yazarı: Zahide Şahin
Sanat Danışmanı: Zahide Şahin
Fotoğraflar: Yusuf Top

Anamın Kölekarı

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
1869

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları	178
Kitap Adı	Dr. İsmail Gökşen'in Düz Dokumalar Kataloğu
Metin Yazarı	Zahide Şahin
Sanat Danışmanı	Zahide Şahin
Fotoğraflar	Yusuf Top
Birinci Baskı	Eylül 2021
ISBN	978-605-9117-62-3
Yayın Koordinatörü	Salih ÖZGÖNCÜ
Yayın Yürütme Kurulu	Erkan KÜP Mustafa ERDOĞDU Maide OLGUN
Baskı ve Cilt	Orka Matbaacılık, İnecik Mah. Çırağan Sk. No: 4 Melikgazi / KAYSERİ / info@orkamatbaa.com T.: +90 352 322 17 00
Adres	Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı T. +90 352 220 70 90

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ®'nin bir kültür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

DR. İSMAİL GÖKŞEN'İN DÜZ DOKUMALAR KATALOĞU

Metin Yazarı: Zahide Şahin
Sanat Danışmanı: Zahide Şahin
Fotoğraflar: Yusuf Top

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
K Ü L T Ü R D İ Z İ S İ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

BAŞLARKEN 8

TAKDİM 9

YAZAR HAKKINDA 10

BASIN BÜLTENİ 11

KAYSERİ YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI 12

KATALOG 18

Dokumanın Tekniği: Kilim
Desen Adı: Tokmaklı ve Köleker-Kölekar 20

Dokumanın Tekniği: Sık motifli Cicim
Desen Adı: Pıtraklı 21

Dokumanın Tekniği: Kilim-Cicim
Desen Adı: Tahtalı (Taktalı) 22

Dokumanın Tekniği: Kilim
Desen Adı: Seleser ve tilifli parmak (parnak) 23

Dokumanın Tekniği: Zili
Desen Adı: Karnıyarık 24

Dokumanın Tekniği: Cicim, Zili, bez ayağı
Desen Adı:Taraklı 25

Dokumanın Tekniği: Zili
Desen Adı: Kurt izi 26

Dokumanın Tekniği: Cicim - Bez ayağı
Desen Adı: Kıvrımlı 27

Dokumanın Tekniği: Cicim-Zili-Bez ayağı
Desen Adı: Belidar 28

Dokumanın Tekniği: Zili-Cicim-Bez ayağı
Desen Adı: Pıtraklı 29

Dokumanın Tekniği: Zili
Desen Adı:Turna Katarı 30

Dokumanın Tekniği: Cicim-Bezayağı
Desen Adı: Karnıyarık 31

DokumanınTekniği: Cicim
Desen Adı: Elibelinde- Çengel (Kıvrım) 32

Dokumanın Tekniği: Cicim
Desen Adı: Göz 33
Dokumanın Tekniği: Cicim - Bezayağı
Desen Adı: Ala Göz 34
Dokumanın Tekniği: Cicim
Desen Adı: Karnıyarık 35
Dokumanın Tekniği: Kilim-Cicim-Sumak
Desen Adı: Pıtıraklı 36
Dokumanın Tekniği: Cicim-Kilim
Desen Adı: Panpal (Gelincik çiçeği) 37
Dokumanın Tekniği: Cicim-Kilim
Desen Adı: Taktalı (Tahtalı) 38
Dokumanın Tekniği: Kilim
Desen Adı: Kuşlu 39
Dokumanın Tekniği: Bezayağı- Cicim
Desen Adı: Satraçlı 40
Dokumanın Tekniği: Kilim
Desen Adı: Koç Boynuzu 41
Dokumanın Tekniği: Zili-Kilim-Cicim
Desen Adı: Pıtraklı 42
Dokumanın Tekniği: Zili-Kilim
Desen Adı: Deve Tabanı (Türkmen Gülü) 43
Dokumanın Tekniği: Kilim
Desen Adı: Su Yolu (Sığır Sidiği) 44
DR. İSMAİL GÖKŞEN'İN "DÜZ DOKUMA KOLEKSİYONU"NDAN FOTOĞRAFLAR 45

ÖNSÖZ

Sevgili Kitapseverler!

Hayal etmenin ve özgürlüğün kaynağı, başarının sırrı, geçmiş deneyimlerin bilgisi ve hakikat arayışı okumaktan geçmektedir. Okumak ve kitap gönülden gönüle yoldur.

Okumakla aralanır perdeler, açılır ufuklar, aydınlanır karanlıklar, çözülür sırlar, anlaşılır insanlar. Okumak, bizi cehaletin karanlığından bilgeliğin felahına çıkarır. Yepyeni ufukları bize açan kitaplarla kültürel mirasımızı ve başka dünyaları okuruz. Her bir kitap yolculuğu ile zamanımızı ve dilimizi en doğru şekilde kullanıp hayattan ve zamandan kazanmış oluruz.

Kitap, tarihi bağlamda bir hafıza, kültürel anlamda bir geleneğin tevarüsü, sanatsal bakımdan insanlığa bırakılan mirasın geleceğe taşınması, medeniyet açısından ise zamanı ve mekânı belirleme unsurudur. Kitabı ve eseri olanlar insanlık tarihini yazarlar.

İlk çağlarda dahi taşlara, mağaralara yazan insanın amacı kendini ifade etmek ve iz bırakmaktır. Gerek tahtalara, ağaçlara, derilere yazılı olsun gerekse iki kapak arasında sahifelere yazılsın kitap, kültürel bir mirastır, toplumun hafızasıdır.

İlk emre muhatap olan insan, okur Yaratan Rabbi'nin adı ile kâinatı, kendini, Rabbini ve kitabı. Bu yönüyle kitap vahiydir, hakikattir, dünya ve ahiret mutluluğunun rehberidir.

"Eğitimi önemsiyoruz çünkü cehaletin düşmanıyız." sloganıyla hareket ettiğimiz güzel şehrimizde ulaşım, yol, su gibi ihtiyaçları şehircilik anlayışıyla görüp giderdiğimiz gibi, sosyal ve kültürel ihtiyaçları da dikkate almaktayız. Kitapları ve kitap yuvaları olan kütüphanelerimizi hemşehrilerimize sunma gayreti göstermekteyiz. Kayseri Büyükşehir Belediyesi olarak, siz kitapseverleri kitaplarla buluşturmak için elimizden geleni yapıyoruz. Gerek basılı, gerek e-kitaplar ile hayal etmeniz ve hayallerinizi gerçekleştirmeniz için kütüphanelerimize bekliyoruz.

Tarihsel ve coğrafi anlamda medeniyetlerin beşiği olan Kayseri'de tarihimizi, geleneğimizi, kültürümüzü ve sanatımızı yansıtan eserleri yayımlayarak halkımıza ulaştırma kaygısı taşıyoruz. Biliyoruz ki yayımladığımız eserler geleceğe bıraktığımız mirasımız, hoş bir sedamızdır. Açtığımız her bir kütüphane ve kültür merkezi, yayımladığımız her dergi ve kitap, memleketimize olan saygı ve sevgimizin somut bir göstergesidir. Akif'in dediği gibi: "Okuyorsa ahali, yapılamayacak ne var"...

Hayal eden, merak eden, araştıran ve okuyan neslimiz gelecek adına ümit vaat etmektedir. Kütüphanelerimizin raflarında okurlarıyla buluşmayı bekleyen her bir kitap bu anlayışla hareket eden hemşehrilerimizi beklemektedir. Unutmayalım ki bir insanın hayatta kendisine yapabileceği en büyük iyilik; iyi bir okur olmaktır.

Bir kütüphanenin rafında, bir kitabın sayfalarında, bir yazının satırlarında gönüllerimizin buluşması dileğiyle...

Dr. Memduh BÜYÜKKILIÇ
Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı

BAŞLARKEN

Kitabımı evimin direği, çocuklarına ve torunlarına olan fedakarlıkları saymakla bitmeyen, iyi bir anne, iyi bir babaanne, her hal ve durumda desteği ile yanımda olan 42 yıllık hayat arkadaşım Mualla'ya, oğlum Tolga'ya, Melek kızım Burcu'ya, yangal bacım Durdu'ya, kıymetli gelinimiz Nurgül'e, ilk göz ağrımız sevgili torunum Nil'e ve benim atkımı boynuna dolayıp bunda dedemin kokusu var diyen sevgili torunum Ege'ye armağan ediyorum.

TAKDİM

Dr. İsmail Gökşen; Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin Kurttepe köyünde düz dokumaların üretildiği yörede dünyaya gelmiş bu kültürle büyümüştür, el dokumalarını derinden sevmiş, koruma altına almıştır.

Kilim, Cicim, Zili, Sumak tekniklerinde birçok dokuma ürünü ailesinden kendisine kaldığı gibi Sayın Dr. İsmail Gökşen geleneksel özelliklere sahip dokumaları koleksiyonuna satında almaktadır. Koleksiyonunda Düz dokumaların dışında el halıları, kolan ve çarpana dokumaları da yer almaktadır. Bu çalışmada, geleneksel özelliklere sahip, geneli Kayseri yöresinde ait düz dokuma eserlerine yer verilmiştir.

Dr. İsmail Gökşen, koleksiyonundaki dokumaları zaman zaman sergileyerek sanatseverlerle buluşturmaktadır. Dokumalar konusunda televizyon programları hazırlamaktadır. Geleneksel dokumalara sahip çıktığı gibi ailesinden, köyünden, çevresinden öğrendiği dokuma sanatıyla ilintili tabirler, maniler, masallar vb. halk kültürünü de çevresiyle paylaşmaktadır.

Geleneksel El Dokumaları önceki yıllarla kıyaslandığında günümüzde çok az dokunmaktadır. Geleneksel dokumaların çoğu kullanıldığı için eskimekte gelecek nesillere aktarılamamaktadır. Kayseri yöresinde dokuma yapılan yörelere antikacılar sürekli gelmekte dokumaları toplamaktadır. Geleneksel El Dokumaları koleksiyonu ile Sayın Dr. İsmail Gökşen Geleneksel el dokumalarına sahip çıkmakta, sergi ve televizyon programları ile el dokumalarını tanıtmakta, bu kültürel mirası gelecek kuşaklara taşımaya çaba harcamaktadır.

Öğr. Gör. Zahide ŞAHİN

YAZAR HAKKINDA

İSMAİL GÖKŞEN

1954 yılında Pınarbaşı'nın Kurttepe köyünde doğdu. İlkokulu komşu bir köyde; Ortaokulu Mimarsinan Yatılı Öğretmen Okulunda, Lise öğrenimini Ankara Yüksek Öğretmen Okulunda, Üniversite öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Kayseri Gevher Nesibe Tıp Fakültesinde tamamladı. Askerlik görevinden sonra, ihtisasını Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalında yaptı. 1987-89 yılları arasında mecburi hizmet için Yozgat'ta gitti ve İl Sağlık Müdürü olarak görev yapmıştı. Yozgat şehrine hizmetlerinden dolayı, Yozgat'ın Uzunlu Kasabası'ndaki tesise ismi verildi. Akabinde Kayseri Devlet Hastanesi Başhekim Yardımcılığı görevini yürüttü. 2009 yılının Mayıs ayında emekli oldu. Özel Melikgazi Hastanesi'nde Psikiyatri Uzmanı ve Müdür yardımcısı olarak çalıştı. Günümüzde serbest hekimlik yapmaktadır.

Tabipler Odası, Psikiyatri Derneği, Politik Psikoloji Derneği, Pınarbaşılılar Derneği, Yörtürk Vakfı ve Kent konseyi üyesidir. Kayseri Yüksek Öğrenim Vakfı şeref üyesidir. Dünya Avşarlar Derneği İstişare Heyeti ve Onursal Başkanıdır. Dadaloğlu Şenliklerinde "Ağa" seçilmiştir. Geçmişte Çevre Vakfı yönetim kurulu üyeliği, Dadaloğlu Vakfı yönetim kurulu üyeliği, Dadaloğlu Derneği yönetim ve denetleme kurulu üyelikleri olmuştur. 14 yıl TEMA Vakfı Kayseri İl Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Kayseri'de yaklaşık 650 bin fidan dikimine vesile olmuştur. Halkımıza erozyonla mücadele konusunda konferanslar vermektedir. Ulusal ve uluslararası birçok kongreye katılmıştır. El dokumaları başta olmak üzere koleksiyonları vardır. Koleksiyonundaki dokumaları zaman zaman sergileyerek sanatseverlerle buluşturmaktadır. Havai fişeklerin yasaklanması konusunda çalışmaları devam etmektedir.

Ak Parti Siyaset Akademisinden sertifikası bulunmaktadır. 25. ve 27. dönem Ak Parti Milletvekili Aday Adayı olmuştur. Has Parti il başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Doğa gezileri yapmak, bitkiler ekmek, spor yapmak, müzik dinlemek, saz, cura, kabak kemane çalmak, kaval ve ney üflemek, halk kültürleri ile ilgilenmek, kitap okumak, seyahat etmek vb hobileri vardır. Diksiyon, Doğa Fotoğrafçılığı, Bahçıvanlık, Arıcılık, Okur-yazarlık ve senaryo yazarlığı vb kurslara katılmıştır. 2017 Türkiye Yazarlar Birliği Kayseri Şubesi, Yılın Kültür ve Sanat Özel Ödülü Kültür Sanat alanında yürüttüğü çalışmalar nedeniyle kendisine verilmiştir. Gazete ve dergilere yazılar yazmakta ve yerel televizyonlarda programlar yapmaktadır. Emmioğlu Buluşmaları koordinatörüdür.

Dr. İsmail GÖKŞEN, Bilime, Spora, Sanata ve Kültürel değerlere daima önem vermiş, en iyi ve en yeniyi takip etmiş, gönül insanı olmaya daima özen göstermiştir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Adres: Millet Cad.(27 Mayıs Cad.) Turan Plaza 8/19 Melikgazi

Tlf: 0542 342 25 44

E-mail: dr_ismailgoksen@yahoo.com.tr

BASIN BÜLTENİ

'Geleneksel El Dokuma Sergisi'nin açılışında konuşan Psikiyatrist Dr. İsmail Gökşen "*Hedefimiz, bu serginin, Kayseri'de müzeye dönüşmesidir.*"

Mimarsinan anma etkinlikleri çerçevesinde, Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'nce 'Geleneksel El Dokuma Sergisi' açıldı. Küratörlüğünü Zahide Şahin'in yaptığı sergide konuşan Dr. İsmail Gökşen "*Bu sergi, kadim medeniyetimizin kültürel hizmetidir. Halı, kilim yaşantımızda ekonomik sosyo kültürel olarak önemli yer almaktadır.*" dedi.

Sabancı Kültür sitesinde açılan serginin Kayseri'de müzeye dönüştürülmesini isteyen, böylece el dokumacılığının gelecek kuşaklara aktarılmasını öneren İsmail Gökşen şunları söyledi. "*İnsanlık tarihinin günümüz toplumlarına kazandırdığı en büyük öğreti, sahip oldukları kültür mirasına sahip çıktıkları ölçüde çağı yakaladıkları gerçeğidir. Eğer toplumlar gelişme süreçlerini hızlandırmak istiyorlarsa bu öğretiden önemli ölçüde faydalanmaları gerekmektedir. Biz böyle bir şansa fazlasıyla sahibiz. Dünyada benzeri olmayan bu kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koleksiyonun dünya kültür içindeki hak ettiği yeri alacağına inanıyoruz.*"

En eski, halı Altay Dağları'nın Pazırık Vadisi'ndeki Sycthian Prensi'nin mezarında keşfedilmiştir. "Tarihi belgelere göre; Kayseri dokuma tarihçesinin M.Ö. 2000 yıllarına, Hititlere kadar uzandığına dikkat çeken Dr. İsmail Gökşen, bölgede 18. ve 19. yy.'da halı dokumacılığının ön plana çıktığını, Yahyalı, Bünyan, Hacılar, Tomarza, Develi, Pınarbaşı, Avşar kilimleri, İpek, Floş halıları yurt içi ve yurt dışında ün yaptığını belirterek, şöyle konuştu: "*Serginin amacı; sosyal sorumluluğun 'insani, milli boyutunun hikayesidir. İnsani boyut ile 20 sene önce ekonomik kriz sırasında halı kilim esnafı ile alışveriş yaparak, onlara moral vermek. Milli boyut: Bu halı ve kilimlerin yurt dışına kaçırılmasına engel olmak ve ülkemizde kalmasını sağlamak. Zili, cicim artık dokunmuyor. Nesli tükeniyor. Yeniden canlandırmak. Kültür hazinemizin, çocuklarımıza ve gençlerimize aktarılmasını sağlamak. İlimizde el dokuma müzesi yoktur. Bu vesile ile ilgililerin dikkatini çekmek. Dilerim, bu serginin Kayseri'de el dokumacılığı müzesine vesile olması ve dönüşmesidir. Serginin açılmasında yardım ve desteği için Erciyes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mustafa Çalış'a, Küratör Zahide Şahin'e, halı ve kilimlerin korunması, bakımı bozulmadan muhafazasını sağlayan sevgili eşim Mualla'ya teşekkür ediyorum.*"

KAYSERİ YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI

Öğr. Gör. Zahide Şahin

Kayseri Üniversitesi Mustafa ÇIKRIKÇIOĞLU MYO El Sanatları Bölümü Öğr. Gör.

Dokumacılık sanatı, insanların yeryüzünde var olmalarının ardından, ihtiyaçlarını giderebilmek çabalarıyla ortaya çıkmıştır. İki veya daha çok iplik grubunun çeşitli şekillerde birbiri arasından geçerek meydana getirdikleri ürüne, **dokuma/tekstil** denir[1]. Çözgü iplikleri (dikey yönde) üzerine çeşitli tekniklerde düğüm (ilme) atılıp, **kirkit** adı verilen avadanlıkla sıkıştırılarak, oluşturulan düğüm sıralarının üzerine alt ve üst atkının (yatay gönde) atılıp tekrar kirkitlenmesi ve düğüm sıralarının uçlarının halı makası ile düzeltilmesi ile oluşan havlı dokumalara **halı** adı verilir. Havlı dokumalarda düğüm atılması ve atılan düğümlerle hav yüksekliğinin oluşması halıyı, düz dokumalardan ayıran en önemli özelliktir. **Düz Dokuma yaygılar** ise düğümlü halı dışında kalan, enine ve dikey, iki veya daha çok iplik grubunun birbiri arasından değişik şekillerde geçerek meydana getirdikleri dokuma yaygı türleridir[2].

Düğümlü halı dışında kalan kilim, cicim, zili, sumak vb. gibi tüm düz dokuma yaygılar, genel olarak, Türkiye'de dokumasını bilmeyen halk arasında ve dış ülkelerde, çoğunlukla **kilim** olarak yanlış bir şekilde adlandırılmaktadır. Hatta bazen, konu ile ilgili yayınlarda bile, bu şekilde adlandırıldığı görülmektedir. Oysa kilim, düz dokuma yaygılardan yalnız bir dokuma tekniğine verilen ad olup, kendi içinde değişik tipleri vardır[3].

Düz dokumalar kendi aralarında kilim, cicim, zili, sumak şeklinde gruplara ayrılırlar. Düz dokuma tekniklerinde dokunan dokumalara çoğunlukla **yaygı** da denir. İki iplik grubu (çözgü ve renkli atkı) kullanılan, atkıların çözgüleri sararak kamufle etmesiyle oluşan, atkı yüzlü dokumalara **kilim** denir. Dikey yönde olan çözgü ipliklerine, yatay yönde renkle atkı iplikleri sarılarak kabartmalı motifler oluşturulan dokumalara ise **cicim** adı verilir. Cicim tekniğindeki dokumalarda, dokuma tekniğinin zorunluluğundan, çapraz haltadan oluşan motifler tercih edilir. Renkli ipliklerin ise çözgü ipliklerinin arasından yatay yönde geçirilmesiyle; isteğe göre bir, iki, üç vb. çözgü teli üzerinden atlamalı olarak oluşturulan dokumalara **zili (sili)** adı verilir.

Motifleri meydana getiren renkli ipliklerin çözgü ipliklerine bir tur sarılması ile oluşan dokumalara **sumak** denir.

Düz dokumalar da desenlerin dokumaya aktarılması, halıyla kıyaslandığında çok daha özgürcedir. Halıda olduğu gibi sıra takibi söz konusu değildir. Geleneksel tarzda yapılan düz dokumalarda desenler tasarlanıp çizilmez. Dokuyucu ya içinden geldiği gibi ezberlediği motifleri dokur ya da önceden dokunmuş bir dokumayı kendi dokumasına aktarır. Düz dokumalarda, dokuma tekniğinin gerekliğinden dolayı motifler genelde geometriktir ya da geometrik şemaya uyarlanmıştır.

Kayseri düz dokumaları Sarız, Pınarbaşı, Kuruhöyük, Gömürgen, Yahyalı, Develi'nin Şıhlı Kababası, Tomarza, İncesu, Hacılar, Yeşilhisar yörelerinde önceki yılarda dokunmuş günümüzde bazı yörelerde dokunmakta bazı yörelerde ise dokunmamaktadır. Geleneksel özelliklere sahip düz dokumalarının özellikleri genellikle şöyledir:

Yörede yetişen koyun ve keçiler yılda bir ya da iki kez kırkılır. Kırkım işleminde **kırklık** denilen bir çeşit makas kullanılır. Kırkım

1 Belkıs BALPINAR ACAR; Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları, Eren Yayınları, İstanbul 1982, s. 7.

2 Belkıs BALPINAR ACAR; a.g.e.,s.7.

3 Belkıs BALPINAR ACAR; a.g.e.,s.7.

işlemi bayanlar ve erkekler tarafından yapılır. Kırkılan yün ve kıllar, derede **tokuç** ile vura vura yıkanmakta iken, son yıllarda ise yünler artık evlerde yıkanmaktadır. Yıkanan yünler/kıllar daha sonra güneşte kurutulmaktadır. Genelde güz yünü **eriş/arış** olarak değerlendirilir. Yay ile arış yünleri ve yorganlarda kullanılan yünler atılır. Yünler arış ve yorganlar dışında kullanılacaksa **yün tarağı**nda taranır. Son yıllarda yayın kullanım alanı azalmış ve yünler çubukla tel tel ayrılmaya çalışılmaktadır. Keçi kılları da **Yün/kıl tarağı**nda taranır. Yıkanıp tarak ve yayla lif lif ayrılan yünler kola geçebilen halka haline getirilir bu halkalara **kolçak** denir. Kolçaklar, **iğ ve kirmen/kirman** gibi büküm aletlerinde eğirme işlemini kolaylaştırılır. **Çıkrık, iğ, kirman** gibi büküm aletleri yörede eskisi kadar olmasa da yün ve kılların iplik haline getirilmesinde kullanılır. Kirmen (kirman) ardıç veya armut ağcından yapılır. Keçi kılı sert olduğundan sadece kirmanla eğrilir. Keçi kılından özellikle; çul, çuval, habe (heybe), kolon dokunur[4].

Beyaz yünün doğal rengidir ve boyanmadan kullanılır, yörelerde bu yüzden beyaz renk için "anamalı" tabiri kullanılır.

Elde edilen ipler çile haline getirilir. Çileye **gelep (kelep)** denir. Kelepler bakır kazanlar da boyanır. İplerin Boyanmasında:

1. Sentetik boyama yöntemi
2. Doğal boyama yöntemi
3. Sentetik ve doğal boyamacılığın bir arada uyguladığı boyama yöntemleri kullanılır.

İster sentetik boyama yöntemi uygulansın, isterse doğal boyama yöntemi uygulansın mordan maddesi olarak **şap** kullanılır. Şıhlı kasabasında şapa saye, Yahyalı yöresinde **şep**, Sarız yöresinde **seğ** denir. Mordan maddesi, boyanın iplerde sabit kalmasını sağlar. Bazı bitkilerin boyar maddeleri yünü doğrudan boyarken, bazı bitkilerde ise ara maddeye ihtiyaç duyulur. Bu ara maddenin uygulandığı işleme **mordanlanma** adı verilir. **Mordanlar**: liflerin emme kabiliyetini arttıran, boyanın lifler üzerinde tutunmasını sağlayan şap, soda, sodyum sülfat, sodyum karbonat, bakır sülfat, aliminyum sülfat, çeşitli metal oksitleri gibi maddelerdir. Bunlar aynı zamanda boyaların tonlarına da etki ederler[5]. Mordanlama işlemi boyanmadan önce, boya ile birlikte veya boyamadan sonra yapılmaktadır.

Sentetik boyama yönteminde kullanılan boyalar hazır halde satın alınır. Sentetik boyama yöntemi ile ipler boyanacaksa, **şap/saye** kazandaki suya ilave edilir ve kaynatılır. Kaynar suya satın alınan sentetik toz boyalar katılır. Gelepler de kazana konur. Kaynatılmaya devam edilir. Boyanan gelepler çıkarılır, soğuk su ile durulanır ve kurutulur. Sentetik boyamada özellikle pembe ve tonları elde edilir. Şıhlı yöresinde de Sarız yöresinde olduğu gibi pembe renk **şayak** veya **nar dişi** rengi şeklinde söylenmektedir.

Doğal boyama yönteminde ise genelde bitkilerden yararlanılır. Bitkiler toplanıp genellikle kurutulur. Bazen kurutulan bitkiler ezilir bazen de olduğu gibi bütün halinde boyama kazanına koyulur, kaynatılır. Doğal boyama yönteminde Cehri, papatya, soğan kabuğu, kök boya bitkisi, ceviz yaprağı, üzüm yaprağı, narpuz, kül, çamur, yoğurt suyu vb. maddeler Kayseri yöresinde yaygın şekilde kullanılır.

Kök boya yörede yetişen çalı görünümlü bitkinin adıdır. Bu bitkisinin kökü ve yaprakları toplanır ve kurutulur. Kök boya bitkisi Şıhlı (Develi) kasabasında **tevek** denilen bağ yaprağı ile kaynatılır. Yörede **saz** veya **kayferengi** şeklinde ifade edilen kahverengi renk elde edilir[6].

---

4 Şıhlı Kasabasından Behiye VURAL; (60 yaşında, tahsili yok,), 11.08.2002 tarihinde verdiği bilgilere göre.

5 Çetin AYTAÇ; El dokumacılığı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1997. s.18.

6 Şıhlı Kasabasından Kiraz TOKER; (70 yaşında tahsili yok), 18.08.2002 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Bakır kazanda kaynayan suya saye (şap) atılır. Daha sonra karamuk çalısının kökleri atılır. Kökler çıkarılır. Suya gelepler atılır. İpler rengini alana kadar kaynatılır.

Ne kadar çok kaynatılırsa renk o kadar koyu olur. Karamuk çalısının kökü kurutulmadan kaynatılır ve sarı renk elde edilir. Çileler soğuk su ile durulanır ve kurutulur. Daha sonra çileler elde yumak haline getirilir.

Yabani nane olarak bilinen ve Yahyalı yöresindeki gibi Şıhlı'da da Narpuz denilen bitki de iplerin boyanmasında kullanılmaktadır. Kazanda narpuz (yabani nane) kaynatılır ve daha sonra kazana dere çamuru atılır. Karışıma gelepler eklenir, kaynatılır. Böylece yeşeni denilen yeşil renk elde edilir. Yeşeni renk tabiri Yahyalı ve Şıhlı yörelerinde yeşil renk için kullanılır.

Narpuz ve kül birlikte kaynatılırsa yörede boz denilen gri renk elde edilir. Narpuz yeşil halde toplanır, kaynatılır sonra kül ilave edilip tekrar kaynatılır. Gri renge boyanan iplerin daha koyu renkte olmaları isteniyorsa, çevrede su akan balçıklı yerlerden çamur getirilip ipler çamura yatırılır[7]. Kayseri yöresinde en kıymetli renkler arasında gri renk de gösterilmektedir. Gri renge yörede boz renk denilir. Gri renk çamurdan elde edilir. Yöre insanları belli bir gün kasaba yakınlarındaki sulak alanlarda balçık çamuru getirmeye gider[8]. Ceviz yaprağından kaynatılarak ipler boyanırsa sarı renk elde edilir. Ceviz yaprağı kaynatılırken karışıma kurum eklenirse kahverengi elde edilir[9].

Sentetik ve doğal boyama yönteminde ise hem hazır alınan boyalar, hem de bitkiler bir arada kullanılarak gelepler boyanır. Son yıllarda sentetik ve doğal boyamanın bir arada uygulandığı yöntem daha fazla uygulanmaktadır. Yine son yıllarda ipler boyalı halde yani fabrikasyon ipler satın alınmaktadır.

Günümüzden 35-40 yıl önce, kasabada her kadın boyama işlemini kendisi yaparken, son yıllarda boyacı/ipçi denilen kişiler özellikle Yahyalı'dan Kayseri'nin diğer yörelerine gidip boyama işlemini yapmaktaydı. Kırmızı, siyah, mavi, pembe, turuncu gibi renkler sentetik boyama yöntemi ile boyacılar tarafından boyanır. Bu yüzden Şıhlı kasabasında son yıllarda dokunmuş dokumalarda, Yahyalı yöresi dokumalarının kırmızı, mavi, gri, yeşil vb. renkleri görülür.

Doğal boyama her ne kadar zahmetlide olsa dokumanın kalitesini artıran, istenilen, aranılan bir özelliktir. Sentetik boyamalar dokumanın kalitesini olumsuz etkiler. Doğal boyama ifadesi yerine çoğu zaman kök boya ifadesi kullanılır. Oysa kök boya doğal boyamacılığın alt grubu olan bitkisel boyamada olarak alt başlıklara ayrılabilir. Çoğu yörede en çok bitkilerden yararlanılarak boyama yapılmaktadır.

Dokumalar tezgâhta dokunur. Ülkemizde genelde el dokumacılığında; iki tip tezgah yaygın olarak kullanılır. Birincisi Sarma Tezgâh tipi, ikincisi ise Germa tezgâh tipidir.

Halk eskiden ıstar dedikleri sarma tezgah kullanırlarken, son yıllarda ticari amaca yönelik dokuma yaptıklarından, dokuma ebatları da küçülmüş ve germe tezgah tipini kullanmaya başlamışlardır. Germe tezgâhların yaklaşık ebatları ise 130 x 180cm'dir. Tezgâhlar çam ağacından yapılmaktadır.

---

7 Şıhlı Kasabasından Nazife ÖZTÜRK; (65 yaşında, ilkokul mezunu), 11.08.2002 tarihinde verdiği bilgilere göre.

8 Şıhlı Kasabasından Behiye VURAL; (60 yaşında, tahsili yok,), 11.08.2002 tarihinde verdiği bilgilere göre.

9 Şıhlı Kasabasından Hatice GÖZTEPE; (50 yaşında, ilkokul mezunu), 11.08.2002 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Çözgülerin arasından geçirilen desen ipliklerinin sıkıştırılmasında kullanılan avadanlığa tarak (kirkit) denir. Kirkitler eskiden armut ağacından yöre halkı tarafından yapılmakta iken son yıllarda metal kirkitler hazır alınarak kullanılmaktadır.

Kayseri yöresinde motiflere yanış ya da nakış denir. Küpe şeklinde ifade edilen kıvrım/çengel motifleri kilim dokumalarında çok görülür. Dokuma tabiri yerine "ivitleme" tabiride yaygın şekilde kullanılır. Sedef ve bordüre yelen veya ayak denir. Yörede eğrilmemiş keçi kılının, boyanarak dokumalarda uzun bir şekilde bırakılmasına "filik" denmektedir. Filikler dokumaya süs katsın düşüncesiyle dokumalara konulduğu gibi Yahyalı yöresinde dokuyucunun nişanlı olduğunu da sembolize etmektedir.

Renkli bantlar halinde dokunan kilimlere çıbıklı veya taktalı/tahtalı denilmektedir. Motifsiz kilimlere soy kilim denilir[10]. Bu şekilde dokunmuş kilimlere dokuma yapılan köylerde sık rastlanılır. Zili ve cicim tekniğinde dokunmuş dokumalarda sinek kanadı motifleri dokumanın başlangıç ve bitiş kısımlarına genellikle dokunmaktadır. Eskiden odalara asılan dokumaların ebatları büyük iken son yıllarda ebatlar küçülmüştür. Dokumaların ortasındaki büyük motiflere "top", desende olmayan, sıkıştırılan, serpiştirilen motiflere ise "eğrelti" denmektedir. Cicim tekniğine Sarız yöresinde "çalma" denir.

DÜZ DOKUMALARIN KULLANIM ALANLARI:

a-Alaçık: Söğüt dalları yere çakılır ve üzerine keçi kılından dokunmuş çul atılır. Söğüt dallarının arası kamışlarla çevrilir. Gölgelik şeklinde kullanılır.

b-Yer yaygısı: Yere sermek amacıyla kullanılır. Genellikle iki kanat şak (kanat) şeklinde dokunur ve iğne ile sonra motifler simetri oluşturacak şekilde dikilir. Bazen tek şak olarak da kullanılır. Yaklaşık 94 x 208 cm. ebatlarındadır.

c-Duvar yaygısı: Duvara kilim asma geleneği çok yaygın iken yöreye gelen alıcılara bu tür dokumalar satılmış veya yurt dışına giden yakınları aracılığı ile dokumalar gönderilmiştir. Bu dokumaların yerlerinde dokuma yapılmamıştır veya yapılanlar tekrar satıldığı için son yıllarda bu gelenek unutulmuş durumdadır. Duvar yaygıları ya büyük ebatta dokunmuş ya da iki şak bir araya getirilerek büyük dokumalar elde edilmiştir. Bu yaygılar, hem duvarı süsler hem de duvardan gelebilecek soğuk ve nemi önler[11].

d-Ahretlik Dokuma (Öbür Dünya Kilim): Anadolu'da kadınlar genç kızlığı sırasında veya evlendikten sonra kendisi ve kocası için sağlığında veya öldükten sonra hayrına camiye serilmek üzere halı ve düz dokuma yaygı dokurlar. Dokuma yapmasını bilmeyenler, ısmarlama yoluyla, başkasına dokuttururlar. Ölüm için dokunan örnekler taraflardan birisi ölünceye kadar saklanır. Özellikle yaşlı hanımlar bunları kefenlik bezleriyle birlikte sandığın bir köşesinde hazır halde bekletirler. Bu örnekler diğer dokumalar gibi alınıp satılmaz. Darda kalınsa bile elden çıkartılmaz. Öldükten sonra "**kişinin bu dünyadan götürebileceği tek malın yaptığı iyilikle ve camiye bağışlayacağı bir kilim ve birkaç metrelik kefenle olduğu**" inancıyla dünyalık olarak saklanır. Kasabada yaygın olarak, hayır amaçlı yapılan hediyenin gizlice camiye bırakılmasına özen gösterildiğinden, ramazan aylarında kılınan teravih namazına gelenler gelirken getirdikleri dokumaları gizlice bırakıp giderlermiş. Camiye bağışlanan bu halı veya düz dokuma yaygıya ölümlük (halı-kilim) denir. Bu amaçla dokunan halı ve düz dokuma yaygılar, Anadolu'nun her yerinde değişik isimlerle tanınır. Sözgelimi Çanakkale yöresinde ölümlük kilim, Konya, Aksaray, Kayseri, Kırşehir çevresinde ahretlik kilim (öbür dünya kilimi), Manisa, Denizli, Aydın çevresinde sargı kilimi (tabuta sarılan kilim) adı verilir. Söz konusu bu

---

10 Şıhlı Kasabasından Fatma BİÇER; (38 yaşında, ilkokul mezunu), 11.08.2002 tarihinde verdiği bilgilere göre.

11 Bekir DENİZ; Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim, Cicim, Zili), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.14.

dokumalar, yörenin karakteristik özelliklerini taşıyan en önemli örneklerdir. Çoğunda yıpranmalar ve yırtılmalar olmuştur. Bu tür dokumaların yaklaşık ebatları 120 x225 cm'dir.

e-Yük perdesi: Genellikle kilim ve cicim tekniklerinde dokunmuştur. Yüklük perdelerinde renkli, ince eğrilmiş ve sık bükümlü çözgü iplikleri kullanılmıştır. Odanın bir kenarına iptidai şekilde yapılan, 55-60 cm. yüksekliğinde seki üzerine mutlaka yörede çalma adı verilen cicim tekniğinde yük perdesi örtülmektedir. Üzerine de yatak, yorgan vb. malzemeler dizilmektedir. Yörede bu dokuma türünün genelde koyu kırmızı zeminli dokunduğu gözlemlenmiştir. Bir kanat olarak dokunup kullanılmaktadır. Yük perdelerinin yaklaşık ebatları 102 x 280 cm'dir.

f-Yük Yaygısı: Kilim halıdan daha hafif olduğundan kullanımı da pratiktir. Bu tür kilimler eşya taşımak için kullanıldığı gibi örtü amaçlıda kullanılır. Yatak, yorgan, kullanılmayan dokumalar, yastıklar vb. malzemeler, ahşaptan yapılmış, 55-60 cm. yüksekliktekі seki üzerine üst üste dizilir ve üzerine yaygı örtülür. Böylece hem eşyalar korunur hem de odanın bir kenarında toplanan eşyalar estetik bir görünüm kazanır. Genellikle iki kanat (şak) halinde kullanılır.

g-Çuval: Yörede pamuk çözgülük ve kıl atkılıktan dokunmuş çuvalların birçok örneğine rastlanmıştır. Bazı çuvallarda tamamen kıl kullanılmıştır. Kıl malzemeli çuvallar kilim tekniğinde dokunmuştur. İki renk keçi kılı kullanılmışsa renkler atlamalı olarak bant bant dokunmuştur ve yörede bu tür çuvallara taktalı denir. Çuvalların içine bulgur, döğme vb. yiyek malzemeleri konursa ve uzun süre çuval sabit kalırsa bu tür çuvallara oturak çuval denir. Çuvallar yaklaşık olarak, 70 x 100 cm. ebatlarındadır.

h-Kelefe: Çuvalla yakın daha küçük ebatlı dokumalara denir. İçine bulgur, pirinç, fasulye vb. tahıllar konur. Genellikle elibelinde, muska, pıtırak (pıtırak) gibi motifler dokunur. Yaklaşık ebatlar: 62 x 57 cm 'dir.

ı-Alık: Pamuk malzemeden dokunan dokumanın içine eğirilmemiş yünler konur ve dikilir. Alıklar at üzerine konur, kişilerin ve yükün taşınmasını sağlar.

i-Heybe: Yük taşımak için kullanılmaktadır, habe şeklinde de ifade edilir. Yöredeki atların, eşeklerin üzerinde görülen heybelerin boyunluk kısmında delik bırakılmamıştır. İnsanların kullandığı içine yemek, eşya vb. konulan heybeler motifli ve boyunluk kısımlarında boynun geçmesini sağlayan delikler vardır. Yaklaşık ebatları ise 45 x 114 cm. veya 70 x 162 cm'dir.

j-Yastık: Yörede dokuma yastıkların sayılar oldukça azdır. Ortalama 60 x 120 cm. veya 45 x 85 cm. ebatlarında dokunan yastıkların bazılarında her iki yüz desenli, bazılarında ise sadece ön yüz desenli olabilmektedir.

k-Oklavalık: Evlerin mutfaklarında kullanılmak üzere, dar ve uzun olarak dokunmuş içine oklava konulan dokumalardır. Duvara asılır. Genelde pamuk çözgülük kullanılır. Yaklaşık olarak 13 x 50 cm. ebatlarında dokunur.

l-Tuz Torbası /Tuz Çantası: Çobanların hayvanlarına, özelliklede küçükbaş hayvanlarına tuz yedirmek için boyunlarına asarak yanlarında taşıdıkları içine tuz koydukları çantalardır. Yaklaşık ebatları 40 x 45 cm.'dir.

SONUÇ

Kayseri düz dokumaları Sarız, Pınarbaşı, Kuruhöyük, Gömürgen, Yahyalı, Develi'nin Şıhlı Kasabası, Tomarza, İncesu, Hacılar, Yeşilhisar yörelerinde önceki yıllarda dokunmuş günümüzde bazı yörelerde dokunmakta bazı yörelerde ise dokunmamaktadır. Develi'nin Şıhlı kasabasında geleneksel özellikle sahip dokumalar incelendiğinde, Sarız ve Pınarbaşı yörelerinin düz dokumaları ile büyük benzerlikler gösterir. Yahyalı yöresi dokuma özelliklerinin Şıhlı kasabası dokumalarını etkilediği görülür. Yahyalı halılarında görülen dul avrat otu motifi, aynı şekilde Şıhlı kasabası kilimlerinde de son yıllarda dokumaya başlanmıştır ve halk bu motife halı çiçeği demektedir. Şıhlı yöresinde, sedef ve bordüre, Yahyalı yöresinde olduğu gibi ayak denilmesi de son yıllarda yaygınlaşmıştır. Yörelerde piyasanın isteğine yönelik dokumalar dokunmaktadır. Dokumalarında renk, ebat, motif, desen, malzeme gibi özellikler artık piyasanın isteğine göre belirlenmektedir. Düz dokumalar arasında Kilim tekniğinde dokumalar yapılmakta fakat cicim, sumak, zili tekniklerindeki dokumalar neredeyse yapılmamaktadır.

Kayseri yöresinde "halı işi kimin işi, kilim işi deli işi" tabiri yörelerde çok kullanılır. Halıyı bilen dokur, ustalık ister, kilimi dokuma daha kolaydır, deli bile dokuyabilir anlamında bu söz söylenir.

Düz dokumalar, varlıklarını kilim tekniği ile devam ettirmekte ancak kilim tekniği de dahil dokuyucu sayısı, tezgah sayısı vb gitgide azalmakta, çoğu yörede geleneksel dokuma ve tezgah örnekleri dahi bulunamamaktadır. Dokumacılık sanatımızın; kültürümüzdeki yeri oldukça derindir. Geleneksel dokumalarımıza, dokumada kullanılan tezgah ve avadanlıklara, geleneksel motif ve desenlerimize, doğal boyama reçetelerimize vb sahip çıkmalı, korumalı ve bu kültürel mirasımızı gelecek kuşaklara taşımalıyız.

KATALOG

Sayın Dr.İsmail GÖKŞEN'in annesi tarafından dokunan Pınarbaşı yöresinde büyük koç boynuzu motiflerine "köleker/kölekarı" ifadesi kullanıldığından dolayı bu kilime Koleksiyon sahibi "Anamın Kölekarı" adını vermiştir.

1 Zübeyde KORKUT; 50 yaşında, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde yaşıyor. 06.08.2021 tarihinde bu bilgi derlenmiştir.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM

Desen Adı: Tokmaklı ve Köleker-Kölekar

Dokumanın Kullanım Alanı: Duvar ve Yer Yaygısı

Dokumanın Ebadı: 70 x 360 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın birinci yeleninde "su yolu" motifleri kullanılmıştır. 2. yeleninde dar kenarda birbirine bağlantılı altıgenler içerisine kurt izi motifi renk değiştirerek dokunmuştur. Uzun kenardaki 2. yelendeki altıgenler birbirlerine balta, eli belinde, yaprak, çengel vb. motiflerle bağlanmış altıgenlerin içinde kuş, alma (elma), kurt izi motifleri atlamalı şekilde tasarımda yer almıştır. Dokumanın iç zemininde Tokmak adı verilen tarak motifi, büyük ve küçük kaydırılmış eksenlerden kurt izi motifleri, yörede Köleker/Kölekar denilen büyük koç boynuzu motifleri sıralanmıştır. Sarı, siyah, kırmızı, beyaz renkler dokumada kullanılmıştır. Dokumadaki ipler Doğal ve sentetik (toz) boyalarla boyanmıştır. Pembe, turuncu gibi parlak renklerde canlı görünsün diye orlon iplik özellikle kullanılmıştır. Orlon ipliğin,dokumalara canlılık katması için kullanılması Kayseri yöresinde yaygın bir gelenektir.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: SIK MOTİFLİ CİCİM

Desen Adı: Pıtraklı

Dokumanın Kullanım Alanı: Yük Perdesi

Dokumanın Ebadı: 90 x 300 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumada kırmızı renkte çözgülük iplik kullanılmıştır. Dokumanın başlangıç ve bitiminde şaşıyam motifi vardır. Şaşıyam motifi dokuma esnasında hata yapmaya, dokuma sırasını şaşırmaya müsait bir motif olduğundan bu isim verilmiştir. Bu motifi başarılı bir şekilde şaşırmadan dokuyanlar becerikli kabul edilir. Kayseri yöresinde Şaşıyam motifi ile ilgili şu mani söylenir:

Şaşıyam Şaşıyam

Her işin başıyam Bilenin enin işi

Bilmeyenin gözünün yaşıyam.

İç zeminde baklava dilimleri oluşturulacak şekilde pıtrak motifleri yerleştirilmiştir. Kırmızı, bordo, pembe, beyaz, sarı, siyah renkler dokumada yer alır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM-CİCİM

Desen Adı: Tahtalı (Taktalı)

Dokumanın Kullanım Alanı: Yer ve Duvar yaygısı

Dokumanın Ebadı: 50 x 80 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Toprakçalık (Kilim örgüsü) kısmı ala boncuk motifleriyle dokunmuştur. Bordürde aynı büyüklükte, aynı renklerde çiçek motifleri sıralanmaktadır. İç zemin Bantlara ayrılmıştır, Kayseri yöresinde bu bantlara tahtalı (taktalı) tabiri kullanılır. Bantlar pıtraklı ve yarım kanat motifleri ile doldurulmuş üst üste bu motifler atlamalı tekrar etmektedir. Kırmızı, siyah, beyaz, lacivert, yeşil, gri renkler dokumada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM

Desen Adı: Seleser ve tilifli parmak (parnak)

Dokumanın Kullanım Alanı: Yaygı

Dokumanın Ebadı: 62 x 120 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Eğri atkılı kilim tekniğinde yaba (el) motifleri yatay bordürde yer alır. Dokumanın iki uzun kenarına koçboynuzu motiflerinden yelen oluşturulmuştur. İç zeminde tilifli parmak motifleri simetrik iki dikey hatta dokunmuş, tilifli parmak motiflerinin o ortasına renk değiştirerek seleser (karşılıklı eli belinde) motifleri dokunmuştur. Seleser motiflerinin ortasında ve iç zeminin kenarlarında farklı renklerde bukağı motifi boşlukları doldurmak amacıyla desene konulmuştur. Kırmızı, yeşil, sarı, beyaz, siyah renkler dokumada göze çarpar.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: ZİLİ

Desen Adı: Karnıyarık

Dokumanın Kullanım Alanı: Yastık

Dokumanın Ebadı: 80 x 4.80cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumada kaydırılmış eksenler halinde iç içe baklava dilimleri yerleştirilmiştir. Baklava dilimlerine yörede göz motifi denir, genellikle nazardan korunmak için kullanılır. Baklava dilimlerinin ortasına karnıyarık motifleri dokunmuştur. Sarı, kırmızı, siyah, yeşil, beyaz renkler dokumada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM, ZİLİ, BEZ AYAĞI

Desen Adı:Taraklı

Dokumanın Kullanım Alanı: Yastık

Dokumanın Ebadı: 50 x 70cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın dar kenarlarına küpe motifi farklı renklerde yerleştirilmiştir. Yatay dar bordürde göz ve eli belinde motifleri sıralanmaktadır. Dikey iki bordürde kıvrım ve solucan motifleri yerleştirilmiştir. İç zeminde eşit büyüklükte kareler yan yana ve üst üste yerleştirilmiş kareler verev bölünmüş iki üçgen elde edilmiş, üçgenlere farklı renklerde kuş, göz ve pıtrak motifleri yerleştirilmiştir.

Siyah, sarı, beyaz, kırmızı, yeşil, turuncu, pembe, mor vb. renkler dokumada yer alır. Dokumada parlak pembe renkler orlon iplikle dokunmuştur. Dokuyucular, dokumaya canlılık katsın düşüncesiyle özellikle orlon iplik kullandığını belirtmişlerdir.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: ZİLİ

Desen Adı: Kurt izi

Dokumanın Kullanım Alanı: Yastık

Dokumanın Ebadı: 50 x 85cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokuma keklik izi motifleri ile çevrelenmiştir. Bordürde Yıldız motifleri renk değiştirerek sıralanır. İç zeminine altı tane Sekizgen yerleştirilmiş, Sekizgenler çengel motifleriyle zenginleştirilmiş, sekizgenlerin ortalarına kurtizi motifleri yerleştirilmiştir.

Dokumada; Siyah, beyaz, sarı, kırmızı, yeşil, mavi renkler kullanılmıştır

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM - BEZ AYAĞI

Desen Adı: Kıvrımlı

Dokumanın Kullanım Alanı: Yastık

Dokumanın Ebadı: 100 x 150cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumaya büyük baklava ve küçük baklava dilimleriyle hareket kazandırılmıştır. Büyük baklava dilimlerine çengel motifleri Eklenmiş böylece motifler zenginleştirilmiştir. Hem büyük baklava dilimlerinde hem küçük baklava dilimlerinde karşılıklı eli belinde motifleri yerleştirilmiştir. Turuncu, sarı, yeşil, krem, kırmızı, mavi renkler kullanılmıştır.

Dokumanın arka tarafı keçi kılından bez ayağı tekniğinde dokunmuştur. Doğal ve toz boyalar bir arada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM-ZİLİ-BEZ AYAĞI

Desen Adı: Belidar

Dokumanın Kullanım Alanı: Yastık

Dokumanın Ebadı: 50 x 75 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın başlangıcında ve bitiş kısmında küpe ve göz renk değiştirerek sıralanmaktadır. Dokumanın yatay ve dikey sedeflerinde kıvrım motifleri kullanılmıştır. Dokumanın iç zemininde altıgenler sıralanmıştır. Kaydırılmış eksende altıgenler yerleştirilmiş, altıgenlerin içine göz ve koçboynuzu motifleri dokunmuştur. Altıgenlerin daralan çizgilerle birbirine bağlanmasından dolayı belidar desen denmektedir. Doğal ve toz boyalar bir arada kullanılmıştır. Turuncu, pembe, siyah, beyaz, mavi renkler dokumada göze çarpar.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: ZİLİ-CİCİM-BEZ AYAĞI

Desen Adı: Pıtraklı

Dokumanın Kullanım Alanı: Çuval

Dokumanın Ebadı: 91 x 136 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın toprakçalık kısmına cicim tekniğinde çiçek motifleri dokunmuştur. Toprakçalıktan iç zemine geçerken başlangıç ve bitişe kanat motiflerinden bant konulmuştur. Dokumanın iç zemininde iç içe baklava dilimleri göze çarpar. Baklava dilimlerinin ortalarına pıtrak motifleri yerleştirilmiştir. Aynı motifler renk değiştirerek dokunmuş ve bu desene hareket ve zenginlik kazandırmıştır. Kayseri yöresinde bu baklava dilimlerine göz motifi adı verilir ve genellikle dokumaya nazar değmesin düşüncesiyle dokunur.

Kırmızı, mavi, turuncu, beyaz, sarı renkler dokumada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: ZİLİ

Desen Adı:Turna Katarı

Dokumanın Kullanım Alanı: Çuval

Dokumanın Ebadı: 80 x 180 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın başlangıç ve bitiminde küpe motifleri farklı renklerde sıralanmıştır. Dokumanın alt tarafında yer alan yatay bordürde kareler göze çarpar, karelerin ortasında farklı renklerde kurt izi motifleri gözükür. Aynı bordür dokumanın üst tarafına da sadece yatay hatta yerleştirilmiş olup karelere bölünmüş ve karelerin içlerine Z harfi şeklinde motifler yerleştirilmiştir.

Dokumanın iç zemininde üst üste ve yan yana katar görüntüsü veren mihraplar kullanılmıştır. Mihraplar, elibelinde, çengel, solucan, motifleriyle zenginleştirilmiştir. Kırmızı, sarı, beyaz, siyah, turuncu renkler dokumaya hakimdir.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM-BEZAYAĞI

Desen Adı: Karnıyarık

Dokumanın Kullanım Alanı: Çuval

Dokumanın Ebadı: 70 x 102 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Alaboncuk motifi ile dokumaya başlanmış, yarım pıtrak, pıtırak, göz motifleri yatay hatta renk değiştirerek sıralanmıştır. Yatay hatta yaba motifi ile dar ayak kısmına geçiş sağlamıştır.

Yataydaki dar ayak kısmında solucan ve göz motifleri kullanılmıştır. Dikey dar ayak ise eli belinde motifleri ile dokunmuştur. İç zeminde ise kaydırılmış eksenlerde verev baklava dilimi yerleştirilmiştir. Baklava dilimlerinin ortasına karnıyarık motifleri verev hat oluşturacak şekilde konulmuştur. Turuncu, kırmızı, beyaz, yeşil, mavi kullanılan renkler arasındadır. Doğal boyaların yanında toz boyalarda iplerin boyanmasında kullanılmıştır.

DOKUMANINTEKNİĞİ: CİCİM

Desen Adı: Elibelinde- Çengel (Kıvrım)

Dokumanın Ebadı: 40 x 100 cm

Dokumanın Kullanım Alanı: At, eşek ya da omuz heybesi

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Heybenin gözlerinde keklik izi motifleri dikkat çeker, heybenin gözlerinde kaydırılmış eksenler halinde çengel ve seleser motifleri dokunmuştur. Heybenin alt gözünün sol köşesinde yarım pıtrak motifleri asimetriktir, tasarımın rapor düzenlemesine uymaz. Heybenin iki gözü arasındaki bölümde dikey hatta şeritler göze çarpar, şeritlere göz ve pıtrak motifleri yerleştirilmiştir. Renkler: kırmızı, turuncu, siyah, beyaz, yeşil renkler göze çarpar.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM

Desen Adı: Göz

Dokumanın Kullanım Alanı: At, eşek ya da omuz heybesi

Dokumanın Ebadı: 41 x 95cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Heybenin gözlerinin altında ve yukarısında farklı renklerde keklik izi motifleri sıralanmaktadır. Heybenin gözlerinde kaydırılmış eksenler halinde iç içe göz motifleri yer almaktadır. Dokumada; turuncu, yeşil, beyaz, siyah renkler kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM - BEZAYAĞI

Desen Adı: Ala Göz

Dokumanın Kullanım Alanı: Heybe

Dokumanın Ebadı: 40 x 100 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Heybenin iki gözünde aynı motif ve renkler simetrik şekilde dokunmuştur. Heybenin gözlerinin başlangıç ve bitiminde küpe motifleri farklı renklerde sıralanır. Heybenin gözlerinde: Pıtrak, göz, ala göz, solucan motifleri dikkat çeker. Beyaz, turuncu, siyah, kırmızı renkler dokumaya hakimdir. Dokumda yün ve pamuk malzeme kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM

Desen Adı: Karnıyarık

Dokumanın Kullanım Alanı: Heybe

Dokumanın Ebadı: 40 x 100 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Heybenin iki gözü de renk ve motif yönünden simetriktir. Gözlerin sağ ve sol taraflarında keklik izi motifleri bulunur. Dikey bordürlerde kıvrım motifleri yer alır. Yatay bordürlerde göz motifleri sıralanır. Heybenin gözlerinin iç zeminlerinde kaydırılmış eksenler halinde baklava dilimleri dokumada görülür. Baklava dilimleri çengellerle zenginleştirilmiş, içlerine seleser ve göz motifleri dokunmuştur. Heybenin gözleri arasında yer alan bölümde renkli bantlar ve göz motifleri göze çarpar. Turuncu, yeşil, beyaz, siyah renkler dokumada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM-CİCİM-SUMAK

Desen Adı: Pıtıraklı

Dokumanın Kullanım Alanı: Sırt Torbası (Çuval)

Dokumanın Ebadı: 48 x 52 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumada pıtrak motifleri ana motif olarak kullanılmıştır. Elma, göz, bıçkı, kelebek vb. motifler yardımcı motif olarak yer almıştır. Dokumanın sırtta kolay taşınabilmesi için dokumaya iki tane kulp eklenmiştir. Siyah, kırmızı, yeşil, beyaz renkler dokumada ön plana çıkar.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM-KİLİM

Desen Adı: Panpal (Gelincik çiçeği)

Dokumanın Kullanım Alanı: Yük Torbası (Çanta)

Dokumanın Ebadı: 44 x 57 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumada bıçkı, göz, panpal (gelincik) çiçeği, sığır sidiği motifleri kullanılmıştır. Saçaklar dokumada kullanılan renklerle göz alıcı hale getirilmiştir. Torbanın kolay taşınması için ağız kısmına kulp monte edilmiştir. Dokumada kırmızı, lacivert, beyaz, yeşil, sarı renkler kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: CİCİM-KİLİM

Desen Adı: Taktalı (Tahtalı)

Dokumanın Kullanım Alanı: Yük Çantası

Dokumanın Ebadı: 51 x 61 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokuma çıbıklı ya da tahtalıda tabir edilen renkli, bantlar halinde dokunmuştur. Bantların ortasına göz, koçboynuzu, yarım pıtrak, kanat motifleri yerleştirilmiştir. Dokumada siyah görünen yerlerde keçi kılı kendi renginde kullanılmıştır. Keçi kılı dokumanın sağlam olmasını sağlar. Keçi kılından sap örülerek çantaya dikilmiştir. Dokumada keçi kılı boyanmadan anamalı yani kendi renginde, yün iplikler doğal ve toz boyalarla boyanmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM

Desen Adı: Kuşlu

Dokumanın Kullanım Alanı: Çanta

Dokumanın Ebadı: 40 x 40cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın kenarlarında çiçek motifleri kullanılmıştır. İç zeminde ise pıtrak kanat, köpek motifleri göze çarpar. Dokumanın sap kısmı türkmen düğüm tekniğiyle yapılmıştır. Beyaz, sarı, krem, siyah, mavi renkler kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: BEZAYAĞI- CİCİM

Desen Adı: Satraçlı

Dokumanın Kullanım Alanı: Yaygı ve Örtü

Dokumanın Ebadı: 52 x 63 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Kırmızı ve siyah çözgü iplikleri eşit aralıklarla tezgaha çözülür ve dokuma gerçekleştirilir. Dokumanın kare görüntüsü çözgü ipliklerden kaynaklanır. Dokumanın Kenarında su yolu motifi göze çarpar ve küçüklü büyüklü pıtırak motifleri dokumaya serpiştirilmiştir. Kayseri'nin Develi ilçesine bağlı Şıhlı Kasabasında Satraçlı dokumalara sık rastlanır. Kırmızı, beyaz, turuncu, sarı, siyah, kullanılan renklerdendir.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM

Desen Adı: Koç Boynuzu

Dokumanın Kullanım Alanı: At eyer süsü

Dokumanın Ebadı: 15 x 50 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumada koç boynuzu, tarak, su yolu, motifleri dikkat çeker. Özellikle ata nazar değmemesi için nazar boncuğu ve deniz kabukları dokumaya dikilmiştir. Kırmızı, lacivert, beyaz renkler dokumada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: ZİLİ-KİLİM-CİCİM

Desen Adı: Pıtraklı

Dokumanın Kullanım Alanı: Oklavalık

Dokumanın Ebadı: 15 x 40 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumada göz, pıtrak, çengel motifleri dikkat çeker. Ekmek yaparken kullanılan oklavalar bu dokumada saklanır. Oklavalıklar içindeki oklavalarla genelde mutfaklarda duvara asılır. Siyah, kırmızı, yeşil, turuncu renkler dokumada kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: ZİLİ-KİLİM

Desen Adı: Deve Tabanı (Türkmen Gülü)

Dokumanın Kullanım Alanı: Oklavalık

Dokumanın Ebadı: 20 x 40 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokumanın uzun kenarlarında su yolu motiflerinden yelenler görülür. Devetabanı denilen üç tane Türkmen gülü ve göz motifleri iç zeminde sıralanır. Ekmek yapımında kullanılan oklavaların temiz kalması ve yerinin belli olması amacıyla bu dokumaya konulup duvara asılır. Dokumanın bir kenarı saçaklarla süslenmiştir. Duvara asmak için kulp da yapılmıştır. Kırmızı, beyaz, yeşil, sarı renkler kullanılmıştır.

DOKUMANIN TEKNİĞİ: KİLİM

Desen Adı: Su Yolu (Sığır Sidiği)

Dokumanın Kullanım Alanı: İğlik

Dokumanın Ebadı: 15 x 30 cm

Dokumanın Motif, Renk ve Malzeme Özellikleri: Dokuma renkli bantlar halinde dokunmuştur. Bantlara atlamalı şekilde su yolu (sığır sidiği) motifleri yerleştirilmiştir. İğlik adı verilen bu dokumalara; dokumacılıkta kullanılan iğ, kirman, öreke, kirkit (Tarak), ağırşak gibi dokuma ile ilgili avadanlıklar ve büküm aletleri konur ve iğlikler genellikle duvara asılır. Dokumanın uzun kenarlarından birine iğliği asmak için Türkmen düğümü tekniğinde örülerek kulp yapılmıştır. Sarı, pembe, kırmızı, siyah, gri renkler dokumada kullanılmıştır.

DR. İSMAİL GÖKŞEN'İN "DÜZ DOKUMA KOLEKSİYONU"NDAN FOTOĞRAFLAR

HOŞGELDİNİZ

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
1978
Araştırma Üniversitesi
SERGİ
Dr. İsmail Gökş
Geleneksel El Dok
üratör: Zah
8 Nisa
rgi Açılış Sa
ersitesi Sa
2019 ta

ISBN: 978-605-9117-62-3